

SORSFORDÍTÓ DOKUMENTUMOK – A MAGYAR TÖRTÉNELEM ÉVSZÁZADAI KÉZIRATOKBAN

Nyomot hagytak – Évszázadok, személyiségek, aláírások

Felelős szerkesztő: Németh László Sándor

Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest 2017

TMegjelent a Magyar Nemzeti Levéltár időszaki kiállításának katalógusa. Ez az egyszerű mondat két szokatlan kijelentést is tartalmaz. Az MNL időszaki kiállítást rendezett, és ehhez az immár másfél éve látogatható tárlathoz készült el a kötet. Amennyire rendhagyó (még mindig) levéltári kiállításokat rendezni, annyira szokatlan, hogy ehhez katalógust is adjon ki az intézmény. Egy olyan kötetet, amelynek szerkesztői és közreműködői a megnyitó és megjelenés között eltelt időt arra használták fel, hogy a szigorúan vett kiállítási katalógus műfaját kitágítsák, bővítsék.

¶ A közgyűjtemények közül talán a levéltárak vannak a legnehezebb helyzetben, ha meg akarják mutatni magukat, gyűjteményüket. Amelyek általában lenyűgöző kincseket tartalmaznak, „az ország memóriaintézményeként” – ahogy a bevezetőben megfogalmazódott. A levéltárak esetében is az eredetiség és a hitelesség az, amit csak a közgyűjteményekben találhat meg a kutató, a látogató, és ez még mindig, a digitális világban is utolérhetetlen előny. A tárlat minden olyan látványosságot alkalmazott, amit napjaink kiállításain használni szoktak, kezdve a már szinte közhellyé koptatott interaktivitástól egészen a megvehető emléktárgyak kínálatáig. És ott vannak a tárlókban az eredeti dokumentumok, a jelek, amelyeket a történelem szereplői hagytak. Nem csak aláírásuk, amely esetenként a történelem menetét befolyásoló jelentőségű, de írásuk, a nemritkán nehezen olvasható szöveg, amelyet hivatalból vagy éppen családi okból írtak.

¶ A kiállításához hasonlóan a kötet nem folyamatos históriát ad, hanem egy-egy személyhez, eseményhez, korszakhoz kapcsolódóan csoportosítja és mutatja be a dokumentumokat, hozzájuk adva jól vagy kevésbé ismert képeket, festményeket, grafikákat, tárgyakat. A történelem megelevenedik, személyesen közelivé válik, hiszen az írásban megfogalmazott gondolatok mást adnak, mint bármely történelemlékönyv vagy tanulmány. „...ha mi henyélünk, oda vagyunk, és csak emlékezetünk sem lesz a földön...” – írja Zrínyi Miklós 1652. október 20-án Csáktornyárról Batthyány Ádámnak. Ez a gondolat korábban és később is megfogalmazódott másokban is, idézzük csak fel például a *Szózat* szövegét.

¶ A témák között sajátos helyet foglal el a Szent Korona – titokzatos, regényes, hányatott sorsával kapcsolatban dokumentumok sorát lehet bemutatni. A II. Ferdinánd császár 1618. július elsején tartott koronázásához készült szertartásrend

*az eredetiség
és a hitelesség
a digitális világban
is utolérhetetlen
előny*

*egy-egy személyhez,
eseményhez,
korszakhoz
kapcsolódóan
csoportosítja és
mutatja be
a dokumentumokat*

együttal a Szent Korona egyik legkorábbi hiteles ábrázolása. Háromszáz évvel később, a IV. Károly koronázásán használt szertartásrendet ennek az iratnak a felhasználásával állították össze. A korona mellett, amely mindössze tíz évvel korábban került biztonságos őrzési helyére, a pozsonyi vár megerősített tornyába, a koronázási zászlók is szerepelnek benne.

¶ A történelmi megítélés a szatmári békéről, illetve Károlyi Sándor szerepéről változott az elmúlt időkben. Ha II. Rákóczi Ferenc 1711. április 19-i levelét olvassuk, az ő érzéseivel szembesülünk, amelyeket erőteljes szavakkal fogalmazott meg: „...fojtogatja szívemet az keserűség, s az igaz, de megcsalott barátság...”

¶ Petőfi saját versét ajánlja fel a katonák lelkesítésére a képviselőházhoz írott levelében, alig két évtizeddel később Erzsébet királyné a budavári koronázás után két nappal kelt, kiválóan olvasható gyöngybetűs levelében ajánlja fel a koronázási ajándékot az egykori honvédek özvegyeinek és árváinak támogatására. IV. Károly 1918-as lemondólevelének szövege éppoly érzelmes és személyes, mintha egy magánlevél lenne: „Nem akarom, hogy személyem akadályul szolgáljon a magyar nemzet szabad fejlődésének, amely iránt változatlan szeretettől vagyok áthatva.”

az aláírás szerepe
különösképpen
jelentőssé válik

¶ A 20. század felé haladva időben egyre gyakoribb lesz a gépirat és a nyomtatvány, ekkor az aláírás szerepe különösképpen jelentőssé válik. Ez elsősorban a hivatalos iratokra vonatkozik, a magánlevelek jó része még sokáig kézzel írott marad. (Elgondolkodhatunk arról, vajon milyen újabb dokumentumokat és hogyan őrizhetnek a 21. század elején a levéltárak, amikor például az oxfordi egyetem vezetősége körében a lehető legkomolyabban felmerült annak lehetősége, hogy teljes mértékben lemondanak a tanítás során a kézírás igényéről. De ez már olyan probléma és kérdés, ami majdan egy újabb kiállítás és egy minden bizonnyal már nem nyomtatott formájú katalógus tárgya lesz, és a pályájuk elején járó szakembereknek új stratégiát kell mindehhez a közeli és távolabbi jövőre kidolgozni.)

¶ A Klebelsberg Kuno személye révén egy csoportba került iratok között akad olyan, amelynek kivételesen a tartalma fontosabb, mint a szöveg végéig található aláírás, amely Dr. Pfeiffer Péteré, a Magyar Királyi Ferencz József tudományegyetem rektoráé. A levél a karok véleményét fogalmazza meg a külföldi magyar intézetek ügyében, amelyeket fontosnak tartanak, mivel „...ha rendre minden

*„Nem akarom, hogy személyem akadályul szolgáljon
a magyar nemzet szabad fejlődésének, amely iránt
változatlan szeretettől vagyok áthatva.”*

*Amint hogy a kiállításon sem lehet – és nem is érdemes
– végigrohanni, úgy a kötet is sok-sok visszatérő
tanulmányozásra, olvasásra ad módot.*

államban létesül ilyen intézet, idővel ismét megismeri a világ a magyart.” Hozzátéve azonban, hogy „fő fontosságúnak véljük, hogy olyan magyarok kerüljenek első helyre, akikben a tehetség tartalmas tudományos készséggel párosul...”.

*el kell olvasni,
és megőrizni
súlyos, a mélységes
elkeseredés
és kétségbeesés
diktálta szavait
emlékezetünkben*

¶ Neumann János 1939-es levele Magyarországnak washingtoni nagykövetéhez jól érzékelteti az adott politikai helyzetet. Kézzel íródott, csakúgy, mint Teleki Pál miniszterelnök két évvel későbbi, Horthy Miklóshoz írott, öngyilkossága előtti búcsúlevele, már a történések ismeretében – nincs szó annak kifejezésére, milyen hatású, el kell olvasni, és megőrizni súlyos, a mélységes elkeseredés és kétségbeesés diktálta szavait emlékezetünkben: „Szószegők lettünk, gyávaságból, a mohácsi beszéden alapuló örökbéke szerződéssel szemben. A nemzet érzi, és mi odadobtuk becsületét. A gazemberek oldalára álltunk – mert a mondvacsinált atrocitásokból egy szó sem igaz! Sem a magyarok ellen, de még a németek ellen sem! Hullarablók leszünk! a legpocsékabb nemzet. Nem tartottalak vissza. Bűnös vagyok.”

*olyan lehetőséget
kínál, ami kevésbé
jellemző korunkra
– ez elmélyedés
lehetőségét*

¶ A rendszerváltás dokumentumaival zárul a kiállítás és a kötet egyaránt. Mindkettő olyan lehetőséget kínál, ami kevésbé jellemző korunkra – ez elmélyedés lehetőségét. Amint hogy a kiállításon sem lehet – és nem is érdemes – végigrohanni, úgy a kötet is sok-sok visszatérő tanulmányozásra, olvasásra ad módot. Olyan gazdag tartalommal, amit időbe telik agyunknak és szemünknek feldolgozni. Még egy kiemelkedően fontos momentum: a kötet kétnyelvű, a szövegek magyar és angol nyelven olvashatók.

¶ És ha már a szemünket említettük, néhány szó a kötet külleméről. Keményfedelű, ami mintegy hangsúlyozza és megerősíti a fentebb említetteket, nem egyszerű olvasásra, hanem hosszú távú, ismétlődő belemélyedésre készült. Egyszerű és nyugodt külleme, szerkezete, tördelése nem téríti el az olvasó figyelmét. A dokumentumok képekkel egészültek ki, egymás hatását támogatva, erősítve.

¶ Nagyon fontos mérföldkő, mondhatnánk fordulópont a Magyar Nemzeti Levéltár és általában a magyar levéltárak történetében ez a kiállítás és ez a kötet. Bebizonyította, hogy a legkevésbé nyitott és a többihez képest legszűkebb körben ismert közgyűjtemény is megnyílhat a világ felé, követve a változásokat.

Basics Beatrix

